

Hrvatski izdavači znanstvenih časopisa i dostupnost znanstvenih informacija

Ivana Hebrang Grgić

Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

ihgrgic@ffzg.hr

Uvod – posebnosti komunikacije u hrvatskoj znanstvenoj zajednici

Hrvatsku znanstvenu zajednicu smatramo perifernom i kao takva ima posebnosti koje ju znatno razlikuju od globalne znanstvene zajednice kada je riječ o izdavanju znanstvenih časopisa.¹ Ponajprije, hrvatska znanstvena zajednica je mala – znanstvenici koji se bave određenim područjima, pogotovo ako su ona uska i specifična, uglavnom se međusobno poznaju. To može biti prednost, primjerice kod suradnje. Međutim, to može biti i nedostatak, primjerice ako se nastoji provoditi anonimna recenzija (tekstova, programa, projekata...). Druga posebnost je jezik koji je „mali“, tj. razumljiv malom broju ljudi. Taj se problem nastoji prevladati objavljivanjem nekih hrvatskih časopisa na engleskom jeziku. I to može biti prednost ako se nastoji osigurati što veća vidljivost i utjecaj takvih časopisa, ali i nedostatak jer se zanemaruje razvoj hrvatske terminologije i dostupnost znanstvenih informacija hrvatskoj javnosti. Treća posebnost je hrvatska ekonomija koja prema klasifikaciji Svjetske banke spada u ekonomiju s višim srednjim prihodima² pa ne dozvoljava dostatno ulaganje u znanost i izdavaštvo znanstvenih časopisa (kao što je to slučaj sa zemljama koje su u kategoriji visokih prihoda). To je bitno zbog još jedne važne specifičnosti izdavaštva hrvatskih znanstvenih časopisa – izdavači su uglavnom neprofitne ustanove (udruge, instituti, sveučilišta...). Većina velikih svjetskih izdavača znanstvenih časopisa i baza su komercijalni. Za hrvatske je znanstvene časopise zbog svih navedenih razloga izuzetno važna potpora države putem sufinanciranja izdavanja časopisa putem Ministarstva znanosti i obrazovanja.

Izdavači hrvatskih znanstvenih časopisa

U listopadu 2017. godine provedeno je kratko istraživanje izdavača hrvatskih znanstvenih časopisa kako bi se napravila usporedba s ranijim istraživanjem (iz 2009. godine).³ Uzorak je odabran na portalu Hrčak.

Hrčak je repozitorij hrvatskih znanstvenih časopisa. Zahvaljujući ranije navedenoj specifičnosti (nekomercijalnosti izdavača), gotovo svi hrvatskih znanstveni časopisi dostupni su na Hrčku u

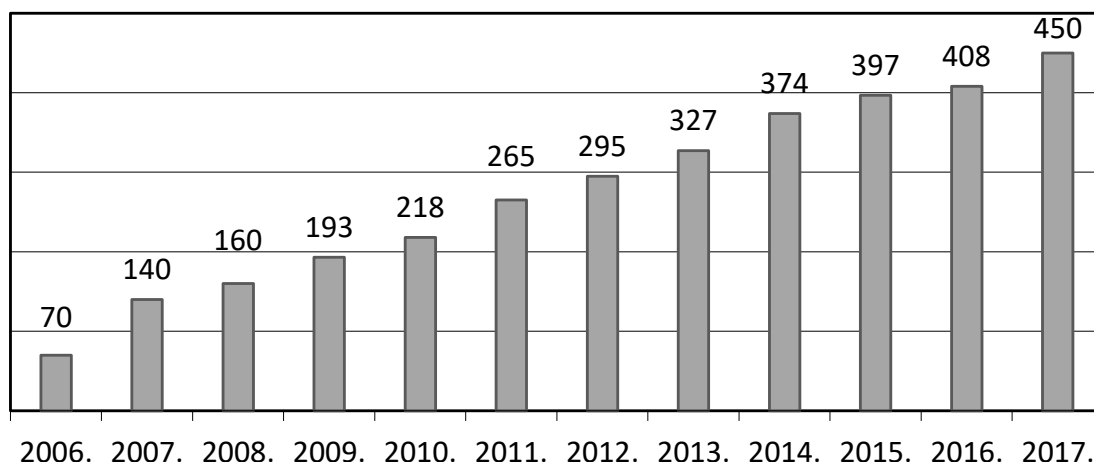
---

¹ Hebrang Grgić, Ivana. Scholarly journals at the periphery: the case of Croatia. // *Learned Publishing*, 27, 1(2014), 15-20.

² World Bank Country and Lending Groups [citirano: 2018-01-27]. Dostupno na: <https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/906519-world-bank-country-and-lending-groups>

³ Hebrang Grgić, Ivana. Open Access to scientific information in Croatia: increasing research impact of a scientifically peripheral country. Saarbrücken: Lambert Academic Publishing, 2011., 67-69

otvorenom pristupu. Hrčak je pokrenut 2005. godine, a broj časopisa u stalnom je porastu.⁴ Grafikon 1 prikazuje porast broja časopisa na Hrčku od 2006. do 2017. godine. Hrčak pruža tehničku potporu časopisima te brine o brojnim aspektima objavljivanja časopisa poput identifikacijskih oznaka, etičkih pitanja i sl. U trenutku istraživanja na Hrčku je bilo 450 časopisa s 14 063 objavljenih sveščića i 177 383 rada. Od toga je bilo 172 876 radova s cjelovitim tekstom (97,5%).

Grafikon 1. Porast broja časopisa na portalu Hrčak od 2006. do listopada 2017. godine

U uzorku su bili časopisi s portala Hrčak koji su u rujnu 2017. godine imali objavljen barem jedan broj za 2016. godinu i koji su provodili recenziju.⁵ Na taj su način isključeni svi časopisi koji nisu redoviti i koji nisu znanstveni (na Hrčku su također dostupni stručni, studentski i popularno znanstveni časopisi koji nisu bili cilj ovoga istraživanja). Izdvojeno je 205 časopisa koji su zadovoljavali navedene kriterije. Analizom početnih mrežnih stranica časopisa prikupljeni su podaci o znanstvenim područjima i izdavačima časopisa.

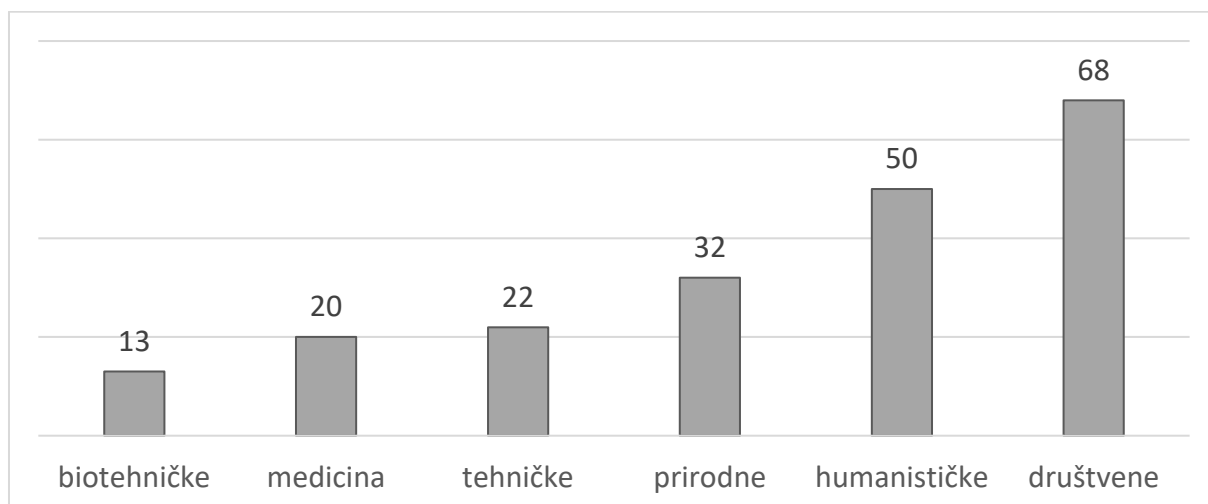
Grafikon 2 prikazuje distribuciju časopisa po znanstvenim područjima. Klasifikacija područja preuzeta je s portala Hrčak, a ona je usklađena s nacionalnim Pravilnikom o znanstvenim i umjetničkim područjima, poljima i granama.⁶ Najviše je časopisa iz područja društvenih znanosti (68 ili 33,2 %), a najmanje iz područja biotehničkih znanosti (13 ili 6,3 %).

U nastavku analize, izdavači su podijeljeni u devet kategorija (Grafikon 3). Najviše izdavača (75 ili 37 %) su neprofitne udruge (primjerice Hrvatsko knjižničarsko društvo, Hrvatsko kemijsko društvo, Hrvatsko stomatološko društvo i dr.). Slijede odsjeci ili odjeli na fakultetima, pa fakulteti, znanstveni instituti, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, veleučilišta, komercijalni izdavači, sveučilišta i muzeji.

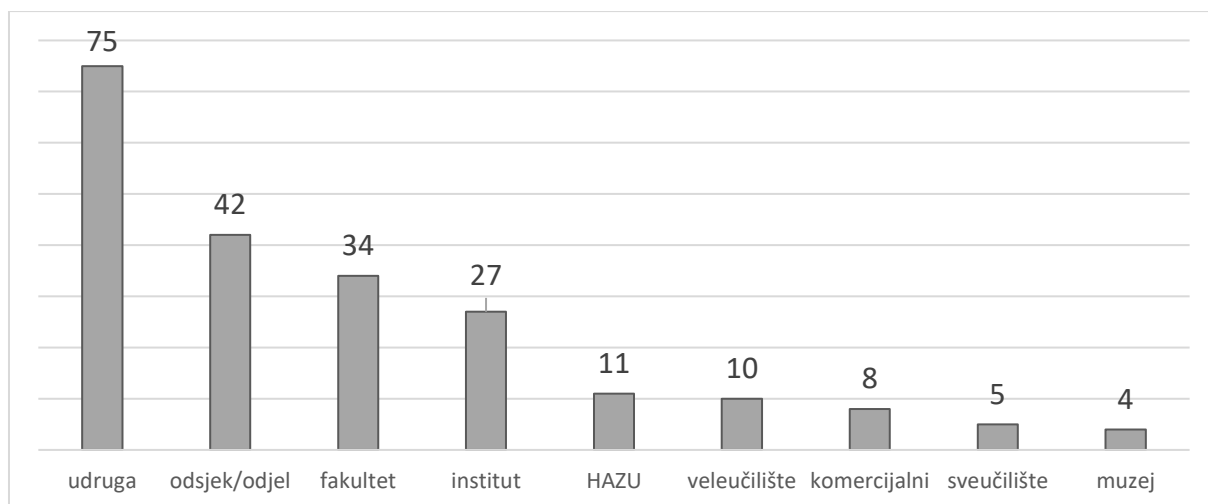
⁴ Stojanovski, Jadranka; Petrak, Jelka; Macan, Bojan. The Croatian national open access journal platform. // Learned Publishing 22, 4(2009), 263-273.

⁵ Hrčak: portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske [citirano: 2017-10-28]. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/>

⁶ Pravilnik o znanstvenim i umjetničkim područjima, poljima i granama [citirano: 2017-10-28]. Dostupno na: <http://www.propisi.hr/print.php?id=9662>

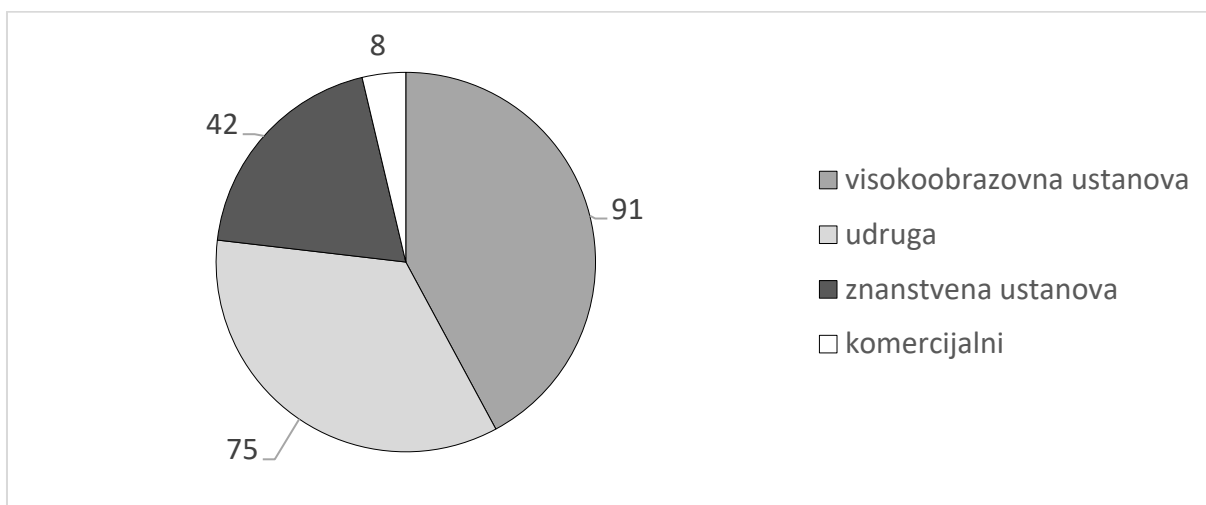

Grafikon 2. Distribucija hrvatskih časopisa po područjima na portalu Hrčak u listopadu 2017. godine

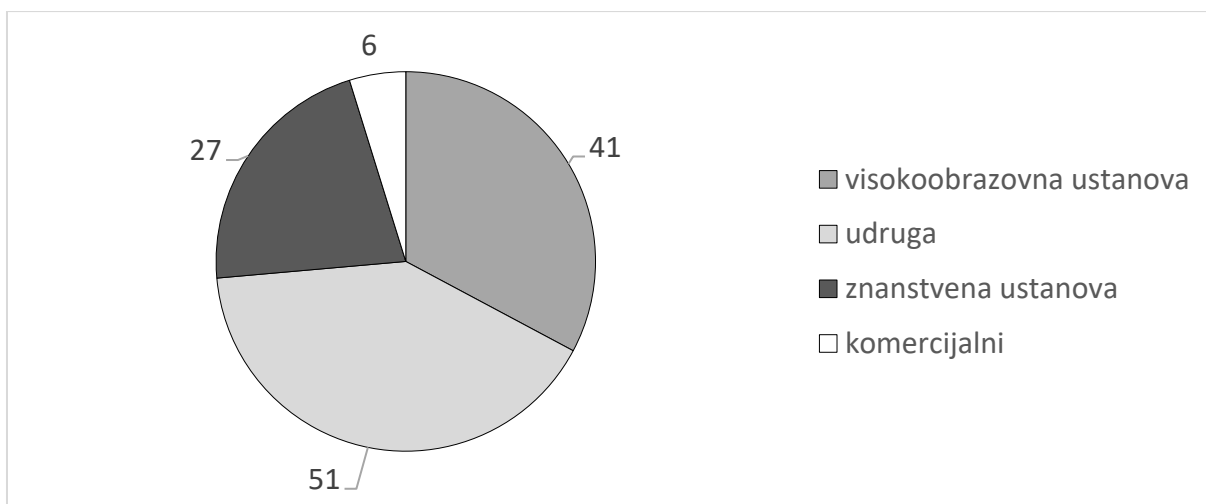

Grafikon 3. Izdavači hrvatskih znanstvenih časopisa

Neke od devet kategorija moguće je objediniti pa su svi odsjeci i odjeli, fakulteti, sveučilišta i veleučilišta u daljnjoj analizi objedinjeni u kategoriju visokoobrazovne ustanove; a znanstveni instituti, HAZU i muzeji smatrani su znanstvenim ustanovama (muzeji iz razloga što se radi o znanstvenim časopisima pa je taj aspekt muzejske djelatnosti znanstveni). Grafikon 4 prikazuje rezultate iz 2017. godine – 96 % izdavača su nekomercijalne ustanove (visokoobrazovne, znanstvene ili udruge). Grafikon 5 prikazuje rezultate istraživanja iz 2009. godine. Uzorak je bio manji, ali jasno je da je udio pojedinih kategorija sličan – neznatno je veći postotak udruga, neznatno manji postotak znanstvenih ustanova, a 95 % izdavača su nekomercijalni.

Grafikon 4. Izdavači hrvatskih znanstvenih časopisa u četiri glavne kategorije 2017. godine

Grafikon 5. Izdavači hrvatskih znanstvenih časopisa u četiri glavne kategorije 2009. godine

Zaključak

Iz oba istraživanja jasno je da su hrvatski izdavači znanstvenih časopisa nekomercijalni – 2009. godine je bilo 5 % komercijalnih izdavača, a 2017. godine 4 %. Čak i kod komercijalnih izdavača, izdavanje časopisa nije primarni izvor zarade – cijene pretplata nisu previsoke i izdavači prihvaćaju otvoreni pristup kao model objavljivanja. Za razliku od hrvatske, globalna znanstvena zajednica već se nakon Drugoga svjetskog rata okrenula komercijalnim izdavačima (iz raznih, uglavnom organizacijskih, razloga). Ti su izdavači povećavanjem cijena pretplata uzrokovali krizu dostupnosti znanstvenih informacija koja je vrhunac imala 1980-ih i 1990-ih godina. Krize dostupnosti hrvatskih znanstvenih informacija nije bilo, upravo zahvaljujući modelu u kojem ne prevladavaju komercijalni izdavači, a država prepoznaje važnost i sudjeluje u financiranju objavljivanja znanstvenih časopisa. Hrvatski

Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : 21 / Willer, Mirna ; Prgin, Ivana (ur.). - Zagreb : Hrvatsko arhivističko društvo , 2018. 345-351.

izdavači prepoznaju važnost otvorenosti za vidljivost hrvatske znanosti u svijetu. Na žalost, sufinanciranje nije uvijek dostatno pa postoje naznake da bi se model financiranja mogao promijeniti (npr. naplatom od autora ili prodajom časopisa komercijalnim izdavačima) ako se potpore smanje. Ostaje nada da će se trenutno stanje ipak zadržati i da će hrvatski znanstveni časopisi ostati dostupni hrvatskoj i svjetskoj znanosti te da će Hrvatska ostati primjer, na globalnoj razini, jedne od rijetkih zemalja koja gotovo sve znanstvene časopise objavljuje u otvorenome pristupu.

Literatura:

Hebrang Grgić, Ivana. Scholarly journals at the periphery: the case of Croatia. // *Learned Publishing*, 27, 1(2014), 15-20.

Hebrang Grgić, Ivana. Open Access to scientific information in Croatia: increasing research impact of a scientifically peripheral country. Saarbrücken: Lambert Academic Publishing, 2011., 67-69.

Stojanovski, Jadranka; Petrak, Jelka; Macan, Bojan. The Croatian national open access journal platform. // *Learned Publishing* 22, 4(2009), 263-273.

Hrčak: portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske [citirano: 2017-10-28]. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/>

Pravilnik o znanstvenim i umjetničkim područjima, poljima i granama [citirano: 2017-10-28]. Dostupno na: <http://www.propisi.hr/print.php?id=9662>

World Bank Country and Lending Groups [citirano: 2018-01-27]. Dostupno na: <https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/906519-world-bank-country-and-lending-groups>